

Glas in lood in Lunteren

Geredde ramen

Voor de expositie maakt restaurator Corinna de Regt een raam schoon dat begin vorige eeuw door Henri van der Stok ontworpen is. Het is onbekend uit welk gebouw het komt

Glas in lood is toegepaste kunst. Toegepast in gebouwen, waar er twinkelend daglicht doorheen kan vallen. Op de expositie 'Kunst met glas' in Museum Lunteren zijn nu panelen te zien die gered zijn uit afgebroken oude panden. Samen met proeframen en hedendaags glas. GEERTJE HUISMAN

Als er een gebouw gesloopt wordt, dan is er soms iemand die de glas-in-loodramen redt. Mede door een afspraak tussen het Rijksvastgoedbedrijf, de nationale Domeinen Roerende Zaken en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zijn op deze manier heel wat losse ramen van voor 1965 in het beheer van de Rijksdienst gekomen. Het betreft series van belangrijke Nederlandse ontwerpers. Zo kon het gebeuren dat het gebrandschilderde glas in lood uit 1938 van Pieter Hofman uit het nu afgebroken gebouw van de Hoge Raad der Nederlanden in Den Haag aan de rijkscollectie is toegevoegd. Dat geldt ook voor een grote reeks naar ontwerp van Jacoba van Heemskerck en ramen van anderen uit de twintigste eeuw, zoals Andries Copier, Theo van Doesburg en Vilmos Huszár. Daarnaast heeft de Rijksdienst door aankopen en via de *Beeldende Kunstenaarsregeling* van de eerste decennia na de oorlog glaspanelen in de verzameling op kunnen nemen. Zo komt het dat de dienst ruim driehonderd glas-in-loodramen beheert die uit hun architecturale context gehaald zijn. Idealiter krijgen ze weer een functie in een ander pand. Dit gebeurde bijvoorbeeld met twee series panelen uit 1958 uit het PTT-hoofdgebouw in Den Haag, ook van Pieter Hofman. Dat is de volmaakte situatie, maar veel glas in lood leidt een slapend bestaan in het depot. Zeventien jaar geleden kuste de Rijksdienst de ramen wakker door er nader

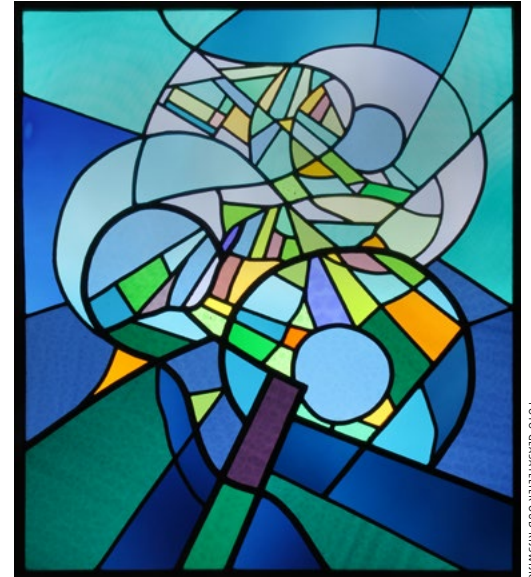
kunsthistorisch onderzoek naar te doen en ze allemaal op conditie te beoordelen. Sindsdien leent de dienst ze regelmatig aan allerlei musea uit, net als aan andere openbare instellingen. Nu ook weer, aan Museum Lunteren, in Gelderland. Om op de expositie *Kunst met glas* hedendaagse glas-in-loodramen in een historische context te plaatsen is daar vanaf 12 november een twintigtal glasramen van de Rijksdienst te zien.

Bijzonder verhaal

Op de tentoonstelling wil het museum een doorsnede tonen van glas in lood uit de afgelopen eeuw waar een bijzonder verhaal aan kleefte. Dat varieert van gebrandschilderde panelen met religieuze afbeeldingen tot helder gekleurde exemplaren met een abstracte voorstelling. Een van de weinige ramen met een kerkelijke oorsprong in de verzameling van de dienst is gebrandschilderd glas uit de late negentiende eeuw. Het is onbekend uit welk gebouw het komt en wie het ontworpen heeft. Op het glas zijn Maria en Johannes afgebeeld, die het dode lichaam van Christus bewenen. Een nijptang en een doornenkroon op de voorgrond verwijzen naar het leven en het lijden van Jezus. Deze zijn ook zichtbaar op een passievenster dat zo'n veertig jaar later gemaakt is, maar dan in een geheel andere stijl. Dit bijzondere drieliuk van Heinrich Campendonk was op de wereldtentoonstelling van 1937 in Parijs te zien. Daar behaalde het de Grand Prix, een belangrijke internationale prijs. In meerdere blauwtinten zijn er passiesymbolen en het gezicht van Christus zonder diepte op weergegeven. Campendonk gaf aan de Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam een groot aantal leerlingen les en is daardoor van grote invloed geweest. Veel van hen werden bekende glas-in-lood-kunstenaars. Campendonk was de opvolger van Richard Roland Holst. Via de akademie verwierf de Rijksdienst een paneel van hem uit 1925, waarvan niet bekend is voor welk gebouw het is vervaardigd, maar waarvan de vormtaal vrijwel gelijk is aan die van een raam in de universiteitsbibliotheek van Amsterdam. Roland Holst tekende er de onderliggende kartons voor en beschilderde vervolgens zelf de glasscherven. Het branden en de technische uitvoering verrichtte Atelier Bogtman in Haarlem.

Klank en kleur

Een van de kunstenaars die door Roland Holst zijn beïnvloed is Femmy Schilt-Geesink. Muziek, wiskunde en mystiek vormden haar inspiratiebronnen. Het ging haar om de drie-eenheid melodie,

Ook in Lunteren: 'De vlucht', dat Piet Kraus in 1949 na een tocht in een vliegtuig maakte

harmonie en ritme en de overeenkomst tussen klank en kleur. Haar echtgenoot Johan werd haar glazenier. In Lunteren zijn drie gebrandschilderde glas-in-loodpanelen uit 1948, 1949 en ongeveer 1960 van Schilt-Geesink te zien. Geen daarvan heeft in een gebouw gezeten. Misschien waren het proefpanelen of voorstudies voor opdrachten die niet zijn uitgevoerd. In tijden van weinig bestellingen leverde Schilt-Geesink deze bij het Rijk in om via de *Beeldende Kunstenaarsregeling* een inkomen te verwerven. Ze maakte daar niet doorlopend gebruik van. Het echtpaar produceerde namelijk een grote hoeveelheid ramen en wandkunst voor kerken en voor architectuur voor de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog.

Idealiter krijgen de glaspanelen weer een functie in een ander pand

Een raam met een extra bijzonder verhaal is *De vlucht*, want het is naar aanleiding van een artistiek experiment tot stand gekomen. Op uitnodiging van de KLM maakte Piet Kraus in 1949 een lijnvlucht van Schiphol naar Groningen. Na afloop gaven hij en andere meegevraagde kunstenaars hun gewaarwording weer. Zo'n kleurenperspectief is voor ons tegenwoordig door dronefotografie en het vele vliegen herkenbaar, maar eind jaren veertig was het voor veel mensen een noviteit. Het is mooi dat dit en ander glas in lood uit het duistere depot nu in Lunteren voor iedereen in het volle tegenlicht staat. ✕

Geertje Huisman, specialist roerend erfgoed bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, droeg met expertise aan deze expositie bij, g.huisman@cultureelerfgoed.nl. Zie ook www.museumlunteren.nl.

FOTO: RCE, MARGARETA SVENSSON

Dit glas-in-loodraam uit 1925 van Richard Roland Holst is op de tentoonstelling te zien